

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

پارادایم تعالی جایگزین پارادایم توسعه:
ضرورت تحول در چارچوب
شاخص‌گذاری برای پیشرفت

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرمشاسه	: مختاریان پور، مجید، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: پارادایم تعالی جایگزین پارادایم توسعه: ضرورت تحول در چارچوب شاخص‌گذاری برای پیشرفت
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، انتشارات الگوی پیشرفت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۷۶ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: ۴۲.
شابک	: ۵۰۰۰۰ ریال ۰-۳۴-۷۶۱۱-۶۰۰-۹۷۸:
وضعیت فهرست نویسی	: فیهیای مختصر
یادداشت	: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
یادداشت	: کتاب حاضر به سفارش مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت منتشر شده است.
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. انتشارات الگوی پیشرفت
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۸۲۸۲۸

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:
پارادایم تعالی جایگزین پارادایم توسعه: ضرورت تحول در چارچوب شاخص‌گذاری برای پیشرفت

نگارش: دکتر مجید مختاریان پور (عضو هیات علمی دانشگاه تهران)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، مهرماه ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۰-۳۴-۷۶۱۱-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email: olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان‌شده در این تک نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک‌نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک‌نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رسانند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۵.....	چکیده
۹.....	مقدمه
۱۱.....	بیان مسأله و سؤالات تحقیق
۱۳.....	روش تحقیق
۱۳.....	توسعه‌یافتگی، قبله‌ی کشورهای جهان در قرن حاضر
۱۷.....	مفهوم‌شناسی توسعه
۲۱.....	تبارشناسی و روند تحول رویکردهای توسعه
۲۳.....	دوره‌ی اول: رشد اقتصادی (۶۰-۱۹۵۰)
۲۵.....	دوره‌ی دوم: توسعه اقتصادی (۷۰-۱۹۶۰)
۲۶.....	دوره‌ی سوم: توسعه پایدار (۹۰-۱۹۸۰)
۲۷.....	دوره‌ی چهارم: توسعه انسانی (...-۱۹۹۰)
۳۲.....	دنیایگرایی، مؤلفه‌ی محوری توسعه
۳۳.....	شاخص‌های توسعه‌یافتگی
۴۱.....	ضرورت‌های تغییر الگوی توسعه
۴۴.....	تعالی جایگزین توسعه
۵۲.....	انسان و نیازهای او در پارادایم تعالی
۵۳.....	ویژگی‌ها و نیازهای انسان از دیدگاه اسلام
۵۸.....	چارچوبی پیشنهادی برای طراحی شاخص‌های پیشرفت و تعالی
۶۸.....	جمع‌بندی

چکیده

توسعه‌یافتگی، به عنوان اتوپای قرن حاضر، امریست که تمام تلاش‌های دولت‌ها را در زمانه ما به خود معطوف کرده و همه ممالک، تلاش می‌کنند خود را هر روز به این مدینه فاضله نزدیک‌تر کنند و هر روز بیشتر به کشورهای توسعه‌یافته تشبیه پیدا کنند. کشور ما نیز از این قاعده مستثنی نبوده و اگر چه در مقام سخن همواره به نقد جوامع غربی پرداخته می‌شود ولی مروری بر برنامه‌های توسعه کشور در چهار دوره گذشته نشان می‌دهد که در مقام عمل، همان معیارها و شاخص‌های غربی (البته با اصلاحاتی جزئی) به عنوان معیار سنجش توفیق برنامه‌ها مدنظر قرار می‌گیرد. انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی (رحمت الله علیه) با هدف احیای تفکر دینی و حیات طیبه انسانی در سال ۱۳۵۷ به پیروزی رسید و سیر حرکت تمدن مدرن را که مدعی بود دین در دوره‌ی جدید هیچگونه جایگاهی ندارد، زیر سؤال برد. اما این پرسش وجود دارد که آیا قالب برنامه‌ریزی و شاخص‌گذاری‌ای که برای رسیدن به این هدف در ۲۰ سال گذشته به کار گرفته شده، اساساً با این هدف سازگار است؟ و آیا این وسیله (توسعه) ما را به آن مقصد (حیات طیبه) می‌رساند یا خیر؟ اگر به عنوان یک مشاهده‌کننده به شیوه‌ای قوم‌نگارانه به جامعه ایران بنگریم، مشاهده می‌کنیم که هر چه کشور ما از لحاظ شاخص‌های توسعه، توسعه‌یافته‌تر شده است، ارزش‌های اصیل اسلامی - ایرانی در جامعه کم‌رنگ‌تر شده است و ارزش‌های غربی جایگزین آنها شده است. بر این اساس در این نوشتار به دنبال آن هستیم که نشان دهیم الگوی توسعه اساساً قادر نیست جامعه ایران را به حیات طیبه سوق دهد و تلاش برای ارتقاء شاخص‌های توسعه ما را از اهداف انقلاب اسلامی دور می‌نماید و به همین دلیل لازم است الگویی جایگزین (که در این تک‌نگاشت و تألیفات پیشین نویسنده تحت عنوان الگوی تعالی مطرح شده است) طراحی و بسط یابد که خود شاخص‌های مختص

خود را دارا می‌باشد.

بدین ترتیب در این تک‌نگاشت ابتدا الگوی توسعه و شاخص‌های آن مورد بحث قرار گرفته و سپس بیان می‌شود که چون غایت این الگو، تنها و تنها توسعه تمتع و رفاه مادی بشر است و دین نه تنها در آن جایگاهی ندارد بلکه حتی محلّ توسعه نیز شمرده می‌شود، اساساً با هدف آفرینش انسان یعنی قرب الهی سازگاری ندارد و لذا نمی‌تواند الگوی مناسبی برای انقلاب اسلامی ایران جهت رسانیدن انسان به حیات معنوی باشد؛ لذا بایستی در الگو و شاخص‌های آن تجدید نظر صورت گیرد.

پس از ارائه وجه سلبی بحث، وجه ایجابی یعنی ارائه الگوی جایگزین مطرح شده و الگویی تحت عنوان «تعالی»، با هدف قرب انسان به خداوند متعال، معرفی می‌گردد و چارچوب شاخص‌گذاری برای آن، به عنوان جایگزین شاخص‌های موجود توسعه که میزان دستیابی بشر به رفاه مادی صرف را آن هم به صورتی ناقص اندازه‌گیری می‌کنند، ارائه می‌شود. این چارچوب شاخص‌گذاری که با اتکاء به منابع دینی طراحی شده است، بر مبنای چهار رابطه‌ی انسان، یعنی رابطه انسان با خدا، خود، دیگران و طبیعت تعریف شده است:

محور رابطه انسان با خدا شامل تمامی وظایف انسانها در قبال خداوند و فرستادگان و اولیاء او است. بر این اساس لازم است حکومت اسلامی مقدمات و آموزشهای لازم را برای آنکه آحاد جامعه حقوق الله را رعایت نمایند فراهم آورد. بر این اساس لازم است شاخص‌هایی مبنی بر اینکه آحاد جامعه تا چه میزان حقوق الهی را رعایت می‌کنند تدوین و به طور مرتب اندازه‌گیری شود و سپس تلاش شود این شاخص‌ها ارتقاء یابد. همچنین حکومت اسلامی بایستی با شاخص‌هایی تلاش نماید شرک را نیز در جامعه کاهش دهد تا روی دیگر حقوق الهی بدین ترتیب رعایت شود. بدین ترتیب بر اساس آیه ۹۶ سوره مبارکه اعراف، هر اندازه این شاخص‌ها ارتقاء یابند باعث رونق زندگی این دنیایی در عالی‌ترین شکل خود نیز می‌شوند.

در محور رابطه انسان با خود، نیز وظیفه حکومت اسلامی آن است که مقدماتی را فراهم نماید که افراد جامعه کلیه نیازهای مادی (شامل امنیت، آرامش، رفاه، خوراک، پوشاک، نیازهای جنسی و بقای نسل، ارتباطات و حمل و نقل، مسکن، ابزارآلات (سخت‌افزار و اثاث زندگی)، دارو، درمان و بهداشت، سلامت و توانایی جسمی) و معنوی (شامل گرایش به پرستش، گرایش به حقیقت‌جویی (دانایی)، گرایش به خیر و فضیلت (اخلاق)،

گرایش به جمال و زیبایی و گرایش به خلاقیت و نوآوری) خود را به میزان لازم و به طور هماهنگ برآورده نمایند.

در زمینه رابطه انسان با دیگران می توان آنرا به روابط خویشاوندی و غیر خویشاوندی تقسیم نمود. در روابط خویشاوندی رابطه انسان با خانواده و اقوام وجود دارد. انسان در خانواده با والدین، برادران و خواهران و همسر و فرزندان در تعامل است و در زمینه رابطه با اقوام نیز اقوام سببی و نسبی قابل تعریف است. در زمینه روابط غیر خویشاوندی نیز دایره رابطه به همسایه و همکار، همشهری، هموطن، هم کیش (امت اسلامی) و در بزرگترین دایره ناهم کیشان در صحنه بین المللی گسترش پیدا می کند. بر اساس آنچه گفته شد حکومت اسلامی بایستی برای هر یک از روابط فوق شاخص هایی را تعیین نماید و همواره سعی در بالا بردن این شاخص ها نماید.

سرانجام نیز چهارمین رابطه، رابطه انسانها با طبیعت می باشد که منابع اسلامی سرشار از شاخص هایی است که رابطه انسانها با محیط زیست و گیاهان و حیوانات را تنظیم می کند و این سفارشات از آنجا که از منبع وحی سرچشمه می گیرد لذا مانند قوانین بشری، نسبی و مقرون به خطا نمی باشند.

واژگان کلیدی: تعالی، توسعه، رشد معنوی، تمتع مادی، قرب، پیشرفت، شاخص